

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν Χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς, σύνθετος ἀπὸ ψυχὴν καὶ σῶμα· ἔχει λοιπὸν χρέη γὰρ ἐμπληροῦ εἰς ἑαυτὸν, ἀνάλογα μὲ τὰ δύο ταῦτα οὐσιώδη μέρη τῆς ἀνθρωπίνης του φύσεως, καὶ πρέπει νὰ ἀγωνίζεται, διὰ νὰ προμηθεύῃ καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἀνήκουσαν εὐτυχίαν. Τοῦτο ὅμως πῶς δύναται νὰ κατορθωθῇ, ἂν δὲν γνωρίζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν; Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ εὐγενέστερον μέρος, ἀπὸ τὴν γνώσιν αὐτῆς πρέπει ν' ἀρχίσῃ τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνώσιν.

Ἡ ψυχὴ εἶναι εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου αἰτία καὶ πηγὴ τοῦ ζῆν καὶ τοῦ σκέπτεσθαι· εἶναι οὐσία κοερά καὶ ἀθάνατος, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἤνωσε μὲ τὸ σῶμα.

Α΄. Λέγομεν κοεράν τὴν ψυχὴν, ἕνεκεν παντατάπασι διάφορον ἀπὸ τὴν ὕλην· διότι ἡ ὕλη εἶναι σύνθετος ἀπὸ μέρη, καὶ οἴκοθεν δὲν ἐνεργεῖ, εἰάν δὲν κινήθῃ ἀπ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν.

Ἡ ψυχὴ δὲ ἐξεναντίας εἶναι ἀπλή, ἀμερῆς γὰρ

ἀδιαίρετος καὶ αὐτοκίνητος* ἀναγκαίως λοιπὸν εἶναι καὶ διάφορος ἀπὸ τὴν ὕλην. Ἡ σκέψις, εἴτε δύναμις σκεπτικὴ, ἢτις εἶναι τρόπος, ἢ διάθεσις νοερὰ τῆς ψυχῆς, ὁμοίως ὁμολογεῖται καὶ αὐτὴ ἄυλος καὶ ἀδιαίρετος, διότι κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν διαιρέσῃ, ὡς ἓνα τινὰ ἀριθμὸν, σῶμα, ἢ ἄλλην· ὅποιανδήποτε ποσότητα.

Β'. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος* καὶ ἐπειδὴ ἢ πρότασις αὕτη εἶναι βᾶσις καὶ τῆς φυσικῆς, καὶ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας ἡμῶν, πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς πλέον ἰσχυρὰς ἀποδείξεις τῆς ψυχικῆς ἀθάνασις.

1. Ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία ἄυλος, ἀπλή καὶ ἀμερῆς* δὲν ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ διαιρεθῇ, οὔτε νὰ φθαρῇ, ὡς φθείρονται τὰ σώματα διὰ τῆς διαλύσεως τῶν μερῶν αὐτῶν.

2. Ἡ ψυχὴ οὐσα ἄυλος, ἀπλή καὶ ἀμερῆς, ἂν ἐφθείρετο, ἢ φθοράτης ἠθελεν εἰσθαι εἰς τὸ μηδέν* ἀλλὰ νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ μηδέν ἀφ' ἑαυτῆς δὲν ἐμπορεῖ, οὔτε ἀπὸ κανέν ἄλλο ποίημα* διότι κανέν ποίημα δὲν ἔχει τὴν δύναμιν οὔτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος νὰ παράγῃ ὄντα, οὔτε τὰ ὄντα νὰ φέρῃ εἰς τὸ μηδέν* μό-

νος

ρος λοιπόν ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ μηδέν. Ἀλλ' ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάῃ, ὁ Θεὸς δὲν ἀνατρέπει τὴν ὕλην τοῦ σώματος εἰς τὸ μηδέν, ἀλλὰ μόνον τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν ψυχὴν, καὶ χωριζομένη, ἄλλο δὲν πάσχει, παρά μεταβολὴν σχήματος καὶ τρόπον ὑπάρξεως. Ἄν λοιπόν ὁ Θεὸς δὲν ἀφανίζει τὸ ὕλικόν σῶμα, πῶς εἶναι ἀκόλουθον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἀφανίζει τὴν ψυχὴν, ἥτις εἶναι ἀσυγκρίτως ὑψηλότερα καὶ τιμιωτέρα παρά τὴν σωματικὴν ταύτην ὕλην, καὶ διὰ τοῦτο ἀξιοτέρα νὰ φυλάττεται;

3. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς συνέχεται ἀναγκαίως μὲ τὴν ὑπάρξιν καὶ μὲ τὰς τελειότητας τοῦ Θεοῦ. Ὁν ἀπείρως ἀγαθόν, ἀπείρως δίκαιον καὶ πάνσοφον, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔπλασε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τοιοῦτον, λέγω, εὐγενές ποίημα, μόνον διὰ νὰ ζωοποιῇ ὀλίγους τινὰς χρόνους ποταπὸν ὄγκον ὀργανισμένης ὕλης, καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν λεγόμενον ἄνθρωπον δυστυχέστερον καὶ παρά τὰ ἄλογα ζῶα; Ἐὰν βέβαια ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν ἦναι ἀθάνατος, τὰ ἄλογα ζῶα ἀπολαμβάνοντα τὸ παρὸν χωρὶς ἀνησυχίαν διὰ τὰ μέλ-

μείλλον, ἤθελεν εἶσθαι μυριάκις εὐτυχέστερα παρὰ τὸν λογικὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τοῦτο εἶται ἀσύμφωνον μετὰ τὴν σοφίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· διότι ὁ πανάγαθος καὶ ἀπειρόσοφον δὲν ἐμπορεῖ νὰ δείξῃ τοιαύτην ἀκρίβειαν, ὅποια δὲν συγχωρεῖται οὐδὲ εἰς τὸν ὁπασοῦν αἰσθητικόν, ὅς τις ἤθελε συνδέσειν ἀδάμαντα ψευδῆ μετὰ χρυσίον, καὶ ἀδάμαντα πολύτιμον μετὰ εὐτελὲς μέταλλον· ἢ ὅς τις ἤθελεν ἀμελήσειν πολύτιμα ἀγγεῖα, διὰ νὰ φυλάξῃ ἐπιμελῶς τὰ πήλινα· εἶναι λοιπὸν ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὰ ποίημα μεγαλητέραν κρίσιν παρὰ εἰς τὸν ποιητήν.

4. Ἄν ἡ ψυχὴ ἦτο θνητὴ, ἢ κατάστασις τῶν ἀχρείων καὶ κακῶν ἀνθρώπων ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγκρίτως προτιμότερα παρὰ τῶν ἐναρέτων· Δὲν γίνεται εἰς τὸν κόσμον καμμία σχεδὸν διάκρισις ἀκριβὴς μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας· ὡς ἐπιτοπλεῖστον, οἱ ἐνάρετοι δὲν λαμβάνουν τὴν ἀξίαν ἀνταμοιβὴν, οὔτε οἱ κακοὶ τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν· Ἡ Πρόνοια φαίνεται, τρόπον τινὰ, ὅτι εἰς τὴν ζωὴν ταύτην σχεδὸν ἀδιαφορεῖ εἰς τὴν ὑπεράτπισιν τῶν δικαίων, οἱ ὅποιοι συχνάκις πάσχουν τὰ αὐτὰ
δει-

δεινά καὶ μὲ τοὺς πλέον ἀδίκους. Οἱ ἀκόλουθοὶ
 θοῦντες τὴν ἀρετὴν, κατατρέχονται· πολλάκις
 καὶ τυραννοῦνται ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς κα-
 κίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον
 δὲν δίδεται εἰς τὴν ἀρετὴν καμμία ἀνταμοιβὴ
 ἀνάλογος μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς· οὔτε εἰς τὴν
 κακίαν, καμμία τιμωρία ἀντάξιός τῆς σκλη-
 ρότητος καὶ ἀχρεϊότητός τῆς, συμπεράνεται ὅ-
 τι διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἄλλη ζωὴ· ὅτι ἡ
 ψυχὴ τοῦ εἶναι ἀθάνατος, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἀν-
 ταβάλλει εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὰ βραβεῖα
 τῶν ἐναρέτων, καὶ τὰς τιμωρίας τῶν κακῶν.
 Ταῦτα βέβαια εἶναι ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας κα-
 νείς λογικός δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ, χωρὶς νὰ
 γένη ὑβριστὴς εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ.

5. Ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ἀνθρώ-
 πους τὸ κακὸν καὶ προστάζει εἰς αὐτοὺς τὸ
 καλόν· τοὺς ἐμπνέει τὸ θέλημά του διὰ τοῦ
 λογικοῦ καὶ διὰ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἀλλ' εἰ
 ἡ ψυχὴ δὲν ἦτον ἀθάνατος, εἰς τί ἐχρησίμευαν
 τὰ παραγγέλματα ταῦτα τοῦ ὑπερτάτου Ὄν-
 τος, ἀφοῦ δὲν ἤθελεν εἰσθῆαι καμμία ἀντα-
 μοιβὴ εἰς τοὺς ποιῶντας τὸ θέλημά του, οὔτε
 καμμία τιμωρία εἰς τὸς παραβάτας τῶν θείων

του

τοῦ Νόμων; Ἐπειδὴ βέβαια οἱ κακοὶ εὐτυχοῦν
 ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐδῶ, οἱ δὲ ἐνάρετοι δυσ-
 τυχοῦν, οἱ πρῶτοι ἔμελλον ν' ἀποσύγασιν τὴν
 τιμωρίαν τῆς κακίας, καὶ οἱ δεύτεροι γὰρ μεί-
 γασιν χωρὶς ἀνταμοιβῆν τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο ὅ-
 μως εἶναι παντάπασιν ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν
 ὁποίαν ἔχομεν ἰδέαν περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ
 ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν ἔμπορεῖ γὰρ κά-
 μη ἐντολὰς καὶ νόμους ἀνωφελεῖς, καὶ γὰρ ἀ-
 διαφορῆν εἰς τοὺς φυλάττοντας καὶ παραβαίνον-
 τας αὐτούς.

Διὰ γὰρ ἐξαλείψωμεν πᾶσαν ἀμφιβολίαν, ἥ-
 τις ἔμπορεῖ ἀκόμη γὰρ μένη εἰς πνεύματα ἀσ-
 θενῆ, ἃς ἐξετάσωμεν καὶ τὰς πλέον ἰσχυρὰς
 ἀντιλογίας τῶν ἀρνούμενων τὴν ψυχικὴν ἀθά-
 νασίαν.

1. Προβάλλουν λοιπὸν ὅτι ἡ ψυχὴ γεν-
 νᾶται, αὐξάνεται, ἐνδυναμοῦται, ἀδυνατεῖ καὶ
 γηράσκει μὲ τὸ σῶμα, καὶ ὅτι εἶναι τόσον
 στενὰ συνδεδεμένη μὲ αὐτὸ, ὥστε συμπάσχει
 καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς μεταβολάς.

Ἀπόκρισις. Πᾶν ὅ,τι γεννᾶται καὶ αὐξάν-
 νεται, εἶναι ὕλικόν, καὶ σύνθετον ἀπὸ μέρη·
 ἀλλ' ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία ἄϋλος, ἀπλή καὶ ἀ-

με-

μερής⁶ λοιπόν, οὔτε γεννᾶται, οὔτε αὐξάνεται, ἀλλὰ ποιεῖται ἀπὸ τὸν Ποιητὴν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀμέσως λαμβάνει τὴν ὑπαρξίν της ὥστε αἱ φαινόμενα μεταβολαὶ τῆς ψυχῆς, ὅταν τὸ σῶμα αὐξάνεται καὶ ἐνδυναμοῦται, ἢ γηράσκη καὶ ἀσθενῇ, δὲν ἀκολουθοῦν τῶντι παρὰ εἰς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελοῦνται αἱ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς, ἐν ὅσῳ εὐρίσκεται συνδεδεμένη μὲ αὐτό.

2. Αἱ ἀρρώστιαί τοῦ σώματος φοβίζουσι καὶ ταραττεν τὴν ψυχὴν εἰς τὰς ἐνεργείας της.

Ἀπόκρισις. Αἱ ἀνησυχίαι τῆς ψυχῆς, ὅταν ἀρρώστῃ τὸ σῶμα, δείχνουσι, ὅτι φοβεῖται τὸν θάνατον αὐτοῦ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνάσσεως συμπάθειαν. καρεῖς ὅμως λογικὸς δὲν ἐμπορεῖ νὰ συμπεράνη ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ψυχὴ συνἀποθνήσκει μὲ τὸ σῶμα. Τὸ αἶλλον δὲν ὑπόκειται εἰς θάνατον, διότι θάνατος εἶναι ἡ διάλυσις τῶν μερῶν τῆς ὕλης, τὸ δὲ αἶλλον εἶναι ἀμερές.

3. Δὲν εἶναι ἴδιον τῆς θείας μεγαλειότητος νὰ φροντίζῃ τί γίνεται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ζυγίζῃ τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας των.

Ἄ-

Ἀπόκρισις. Τὸ ἐναντίον μάλισα, δὲν εἶναι ἴδιον τῆς θείας μεγαλειότητος, ἀλλὰ ὑποφέρει καὶ καταφρονῆται ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους, καὶ ἀφίγη τὴν κακίαν ἀτιμώρητον, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀβράβευτον. Δὲν εἶναι ἴδιον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀπειροῦ αὐτοῦ ἀγαθότητος, καὶ βλέπη μὲ τὸ αὐτὸ βλέμμα τὸν μεμολυσμένον ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ τὸν καθαρὸν καὶ ἡγιασμένον μὲ τὴν ἀρετὴν.

4. Προβάλλουν ἀκόμη οἱ ἐναντίοι, ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ψυχικῆς ἀθανασίας, ὅτι εἶναι εἰς τὸ πᾶν πολλαὶ ἀταξίαι, πολλὰ ἀνωφελῆ πράγματα, καὶ μάλισα βλαπτικά, ὅθεν τὸλμοῦν καὶ ἀρνοῦνται τὴν θείαν Πρόνοιαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν ψυχικὴν ἀθανασίαν.

Ἀπόκρισις. Ἀλλὰ πῶς ἐμπορεῖ ὁ πεπερασμένος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καὶ κρίνη ἀποφαντικῶς εἰς τὴν ἀπεῖρον ταύτην δημιουργίαν, τί εἶναι τώρτι ὠφέλιμον καὶ τί βλαπτικόν; τί τέλειον καὶ τί ἀτελές; πολλὰ μᾶς φαίνονται ἀτακτα καὶ ἀνωφελῆ, διότι ἀγνοῶμεν τὰς χρήσεις αὐτῶν καὶ τὰς συναλλήλως σχέσεις των. Δὲν εἶναι λοιπὸν λογικώτερον, γνωρίζοντες τὸν περιορισμὸν τοῦ πνεύματός μας, καὶ μὴ γινώσκοντες

με-

μεθ'α. πολυμυροί κριταὶ τῶν ἀγνωσμένων φαινομένων εἰς τὴν ἀπεριόριστον ταύτην ποίησιν τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ; δὲν εἶναι λογικώτερον, νὰ πρόχωρῶμεν προσεκτικοὶ εἰς τὴν γνώσιν τῶν ὄντων; καθόσον δυνάμεθα; καὶ τὰ ἀφίνωμεν εἰς τοῦς μεταγενεστέρους τὴν ἀνάκαλυψιν καὶ ἐξηγήσιν τῶν φαινομένων εἰς ἡμᾶς ἀτάκτων καὶ ἀνωφελῶν; ἢ τέλος πάντων, νὰ ὁμολογῶμεν τὴν σοφὴν καὶ λογικὴν ἀγνοίαν; Οὐκ οἶδα; Τί ἤθελεν εἰπεῖν τὴν σήμερον ὁ δέκατος Ἀλφόνσος βασιλεὺς τῆς Καστιλίας, ὅς τις ἀνέφερε τὴν ἀταξίαν τοῦ Πτολεμαϊκοῦ συστήματος εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα τοῦ παντός; τί ἤθελεν εἰπεῖν περὶ τῆς πολυμυρίας τοῦ ἐκείνης κρίσεως, ἀν' ἐβλεπτε τὴν σήμερον μετὰ πόλους ἀπλοῦς νόμους διοικεῖται καὶ ἐξηγεῖται τὸ σύστημα τοῦ παντός; Ἐκ τούτων λοιπὸν καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων συμπεραίνεται, ὅτι δὲν ἐμποροῦμεν λογικῶς νὰ ἀποφασίσωμεν, ὅτι εἶναι τίποτε εἰς τὴν φύσιν ἀτακτὸν ἢ ἀνωφελές.

Ὅταν πρόκεινται δύο φρονήματα ἢ συστήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓν εἶναι σύμφωνόν μετὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸ δὲ ἄλλο ἐναντίον;

φα.

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. 154

φανερὸν ὅτι πᾶς λογικὸς πρέπει, νὰ ἐκλέγῃ τὸ πρῶτον. Ἀλλὰ τὸ δόγμα τῆς ψυχικῆς ἀθάνα-
 τίας συμφωνεῖ κάλλιστα μὲ τὸν ὀρθὸν λό-
 γον· εἶναι λοιπὸν καὶ προτιμητέον. Ὁ ὀρθὸς
 βέβαια λόγος μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι
 ἀύλος καὶ ἀμερῆς· ὅτι εἶναι ἀθάνατος· ὅτι εἶ-
 ναι ἐναντίον τῆς θείας σοφίας καὶ ἀγαθότη-
 τος ἢ εἰς τὸ μηδὲν καταστροφή τοῦ εὐγενεστά-
 του πλάσματος τῶν χειρῶν του· ὅτι τέλος πάν-
 των, ἀντίκειται εἰς τὴν θείαν του δικαιοσύνην,
 ἢ ἀφήσῃ τὴν ἀρετὴν ἀβράβευτον καὶ τὴν κα-
 κίαν ἀτιμώρητον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τοῦ εἰς ἑαυτὸν πρώτου Χρέους τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ εἰς ἑαυτὸν χρέη τοῦ ἀν-
 θρώπου εἶναι, νὰ κάμῃ τὴν πνευματικὴν καὶ
 φυσικὴν εὐτυχίαν του· ἀλλ' ἡ διπλῆ αὕτη εὐ-
 τυχία στέκει εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τοῦ λο-
 γικοῦ, ἢ γουν εἰς τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ καὶ εἰς
 τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς· λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχη
 παιδείαν καὶ ἀρετὴν. Ἡ πνευματικὴ εὐτυχία
 ΤΟΥ

του στέκει εἰς τὸ εὖ ἀστολίση τὴν ψυχὴν του ἀπ' ὅλας τὰς ἀρετὰς, ὅσων εἶναι δεκτικὴ, καὶ ἀκολουθῶς εὖ ἀποφεύγη ὅλας τὰς κακίας καὶ ἐλαττώματα, ὅσα ἐμποροῦν εὖ τὴν μολύνωσιν. Ἡ φυσικὴ δὲ πάλιν εὐτυχία του εἶναι, εὖ προμηθεύη πᾶς τὸ σῶμά του τὰς ἀθώας ἀπαλαύσεις, καὶ εὖ τὸ προφυλάττη ἀπ' ὅλα τὰ κακὰ, ὅσα ἐμποροῦν εὖ τὸ βλάψωσιν ἢ εὖ τὸ φθείρωσι.

Ἀπὸ τὰ ἀναντιρρήτα ταῦτα ἀξιώματα εὐκολον εἶναι εὖ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἐμπορεῖ εὖ καὶ εὖ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρετὴ εἶναι σταθερὰ καὶ μετὰ λόγου φύλαξις καὶ ἐκτέλεσις τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ὁ Ποιητὴς ἐπέβαλεν εἰς τὰ ποιήματά του, μένει λοιπὸν εὖ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ φύλαξις τῶν νόμων τούτων καταστέρει τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα. Εἰς τοῦτο πρέπει εὖ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἤδη ἀποδειχθείσας ἀληθείας· ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα Θεοῦ· καὶ ὅτι πρέπει εὖ ἀκολουθεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ εὖ ἵνα εὐδαίμων. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; τί ζητεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; βέβαια τὴν φύλαξιν τῶν

νό-

ἡμῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ λογικοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς. Ἀκολουθοῦν λοιπὸν τούτους ἐμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλην τὴν δυνατὴν εἰς τὴν φύσιν του εὐδαιμονίαν. Ὄταν τὸ σῶμά του φυλάττεται ὑγιές, ὅταν ἡ συνείδησίς τε δέν τὸν ἐλέγχει, ὅταν ἐκτελεῖ ἀκριβῶς τὰ εἰς Θεὸν καὶ εἰς ἀνθρώπους χρέη του, τότε βέβαια εἶναι καὶ εὐδαίμων. Ἄλλὰ τὸ λογικὸν σύμφωνον μὲ τὴν θείαν θέλησιν, μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἕνα Θεὸν ποιητὴν τοῦ παντός, καὶ νὰ τοῦ ὑποτασσώμεθα. τὸ λογικὸν μᾶς διδάσκει τί χρεωσταῦμεν εἰς τοὺς ἄλλους, τί εἰς ἑαυτούς. Καταντᾷ λοιπὸν ἡ ἀλήθεια εἰς τοῦτο, ὅτι ἀκολουθοῦντες τὸ λογικὸν, καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἐμποροῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὸν ἑαυτὸν ἡμῶν εὐτυχῆ καὶ θηκῶς καὶ φυσικῶς.

Πρὶν δὲ ἐξετάσωμεν τὰ ἄλλα, ὅσα τὸ λογικὸν μᾶς διδάσκει νὰ κάμνωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν ἡμῶν, ὡς θεωρήσωμεν πόσην ἐπιμέλειαν πρέπει νὰ δείχνωμεν δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ λογικόν. Ζητεῖ βέβαια καὶ αὐτὸ ἐπιμέλειαν ἀπὸ ἡμῶν, ἡμᾶς τὴν ζητεῖ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παιδικὴν

ἡλικίαν μίας· διότι ἐξ αρχῆς ἐρωτᾷ τοὺς λόγους τῶν φαινομένων, ἐξ αρχῆς θέλει νὰ μανηθάνῃ. Ὅ,τι λοιπὸν ἐμπορεῖ νὰ μᾶς φωτίσῃ καὶ νὰ μᾶς τελειοποιήσῃ κατὰ τὸν νοῦν, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀμελῶμεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γνώσις τῆς ἀληθείας εἶναι τελειοποιήσις καὶ φῶς τοῦ νοός μας, αἱ δὲ ἀλήθειαι εἶναι ἄλλαι ἡθικαὶ, ἄλλαι φυσικαὶ καὶ κτλ. φανερόν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμελούμεθα ὅσας μᾶς εἶναι ἀναγκαῖαι, ὅποια αἱ ρηθεῖσαι, καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας νὰ μετέχωμεν μᾶλλον ἢ ἥττον, διότι ἔχουν ἐπιρροὴν εἰς τὴν εὐτυχίαν τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος, καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὴν φύσιν τῶν, συνίσταται, αἷς εἵπαμεν, ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ φυσικῆς εὐτυχίας· ὥστε καὶ ἐκείνας τὰς ἀληθείας, τῶν ὁποίων ἡ ὠφέλεια φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ νὰ ὀξύνωσι καὶ νὰ λεπτύνωσι τὸν νοῦν, καὶ ταύτας πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ ἀποκτῶμεν, ὅταν καὶ ὅσον δυνάμεθα· διότι ὅσον ὀξύτερον καταστένομεν τὸν νοῦν, τόσον καλῆτερα προχωροῦμεν εἰς τὴν γνώσιν τοῦ καλῶς ζῆν.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα ποῖα εἶναι τὰ εἰς ἑαυτοὺς χρέη μας, ἢ γουν ποῖας ἀτομικὰς ἢ
προ-

προσωπικὰς ἀρετὰς πρέπει νὰ ἔχη ἑαυτὸς, κατ' ἑαυτὸν θεωρούμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ τῶν προσωπικῶν Ἀρετῶν.

Προσωπικαὶ ἀρεταὶ λέγονται ὅσαι ἀποβλέπουν τὴν αἰτομικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς διαφορὰν τῶν Κοινωνικῶν λεγομένων, τῶν ἐποίων ἢ ὠφέλεια δὲν περιορίζεται εἰς τὸν πράττοντα, ἀλλ' ἀποβλέπει κυρίως τοὺς ἄλλους.

Εὐσέβεια.

Πρώτη κατὰ τὴν δύναμιν ἀπὸ τὰς ἀρετὰς εἶναι ἢ εἰς Θεὸν εὐσέβεια· διότι ὅλαι αἱ ἄλλαι μένουν ἀσθενεῖς, ἂν δὲν ἔχωσι πρῶτιστον τὸ ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἀναφέρονται καὶ νὰ ἐπιστηρίζωνται. Τὸ ὑποκείμενον τοῦτο εἶναι ὁ Θεὸς, καὶ παρὰ τὸν Θεὸν ἄλλο δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἦναι· διότι ποίημα δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄλλο ποίημα ὡς τέλος ἔσχατον τῶν ἐργειῶν του, ἀλλὰ πάντα ἀναφέρονται ἐξίσου καὶ ἀποτελετοῦν εἰς ἄλλο ὄν ἀνώτατον πάντων.